

УДК 327(41)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.30>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ірина Климчук

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук,
кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Митрополита Андрея, 5, 79013, м. Львів, Україна*

У статті автором здійснено оцінку ефективності політики «м'якої сили» Великобританії, зокрема встановлено, що високі рейтинги «м'якої сила» країни за останні три роки залишаються у субіндексах культури та освіти. Доведено, що британське мистецтво, кіно, музика та спорт продовжують користуватися величезною глобальною привабливістю. У Великій Британії також розташовані одні з найкращих університетів світу, а результати їхніх досліджень сприяють розвитку глобальних інновацій. Доведено, що університети Великобританії продовжують посідати друге місце за кількістю іноземних студентів у світі. Встановлено, що ініціативи, спрямовані на збільшення «м'якої сили» країни, позиціонуються не як винятково іміджеві, а здебільшого як економічно виправдані.

Втім, встановлено, що найбільшою слабкістю «м'якої сили» Сполученого Королівства є триваюча невизначеність навколо Brexit, яка заважає британському бізнесу. Зокрема, у 2022 р. у сфері підприємництва та урядування значно погіршилися показники за деякими субіндексами. Крім цього, згідно з даними Всесвітнього економічного форуму, Велика Британія опустилася на дві сходинки в індексі конкурентоспроможності, а також відзначилася падінням загального обсягу прямих іноземних інвестицій. Водночас, смерть королеви Єлизавети II вплинула на послаблення «м'якої сили» країни. Згідно з результатами міжнародного дослідження «Global Soft Power Index» за 2022 р. Великобританія посіла 2-ге місце у десятці світових лідерів. Королівство суттєво відійшло від невизначеної ситуації довкола Brexit та COVID-19. Рейтинг країни за Глобальним індексом «м'якої сили» зараз становить 64,9, що на +7,0 більше порівняно з минулим роком порівняно з 57,9 у 2021 році, завдяки чому країна піднялася на одне місце з 3-го на 2-е. Натомість, по інших індексах спостерігається покращення у компонентах «знайомство» та «відповідь на COVID-19» завдяки внеску країни в розробку вакцини Oxford-AstraZeneca та ефективній програмі імунізації, запровадженій урядом.

Наше дослідження підтвердило, що Сполучене Королівство займає лідируючі позиції з точки зору м'якої потуги, але воно також демонструє крихітність цієї переваги, адже згідно з останніми рейтингами індексу «м'якої сили» Portland Soft Power 30, Франція обігнала Великобританію, посівши друге місце. Втім, незалежно від того, що відбудеться з Brexit, Сполучене Королівство має залишатися ліберальною державою, орієнтованою назовні, відкритою та зацікавленою досягненню загального блага для свого суспільства.

Ключові слова: «м'яка сила», Великобританія, зовнішня політика, міжнародні рейтинги, оцінка ефективності.

У політологічних словниках «м'яка сила» визначається як здатність нації впливати на вподобання та поведінку різних суб'єктів на міжнародній арені (держави, корпорації, громади, громадськість тощо) шляхом залучення чи переконання, а не через примус.

Уявлення про країну мають реальні наслідки: наскільки подобається дана країна збільшує ймовірність того, що хтось захоче її відвідати, навчатися чи вести бізнес. Країна, якій довіряють і поважають, коли до неї прислухаються інші, сприяє зміцненню її міжнародного

впливу. Міжнародна співпраця, побудована перш за все на позитивному досвіді у веденні бізнесу, навчання і проживання в країні значно підвищують її позитивне сприйняття, а також викликають привабливість і довіру, а отже і інтерес до подальшого залучення.

Загальновідомо, що Великобританія є «наддержавою м'якої сили». Культура та наука країни, що відображена у вигляді мистецтва, статусних навчальних закладів, спортивних інститутів, а також у сенсі цінностей, таких як громадянські чи політичні права та свободи, посідає центральне місце у її привілейованому статусі.

Аналіз державної політики «м'якої сили» Великобританії дозволяє виділити властиві їй особливості, зокрема:

- прагнення відштовхуватися від вже існуючих переваг і максимально використовувати наявні інструменти та механізми;

- часткове делегування обов'язків у даній сфері недержавним акторам, які беруть участь у поширенні «м'якої сили» та прагнуть дистанціюватися від держави у роботі за низкою напрямків;

- ставлення до політики «м'якої сили» як до стратегії, а не тактики, тобто акцент робиться на довгостроковій та послідовній реалізації всього комплексу заходів, а не на окремі короткотермінові проекти та програми;

- прагнення використовувати «м'яку силу» для підвищення безпеки та добробуту громадян Великобританії;

- намагання використовувати «м'яку силу» для того, щоб у певній мірі дистанціюватися від впливу США та Європейського союзу, створюючи відомий та відмінний національний образ Великої Британії [2].

Варто відзначити, що керівництво країни проводить політику, спрямовану на покращення координації між різними відомствами, відповідальними за реалізацію «м'якої сили». Чиє завдання, зокрема, полягає у зниженні витрат під час здійсненні даної політики, уникненні дублювання функцій, а також створенні єдиного і впізнаваного образу Великобританії за кордоном. Важливо наголосити, що британські урядові та неурядові інститути апелюють, в першу чергу, до економічних зисків з реалізації різних проектів. Це дозволяє обґрунтувати фінансування такої діяльності через залучення значного обсягу позабюджетних коштів. Крім того, дуже складно оцінити вимір та ефект впливу в рамках політики «м'якої сили», зокрема економічний результат і тим самим підтвердити значущість реалізованої роботи.

Питання, пов'язані з іміджевою політикою Великобританії, «м'якою силою», роботою державних відомств і фінансуванням відповідних інститутів (таких, як Британська рада) за кордоном, незмінно піднімаються як у публічному просторі, так і зокрема у виступах чиновників, пов'язаних з підвищенням добробуту країни та її громадян. Показово, що на слуханнях у парламенті та в дискусіях у ЗМІ практично відсутня критика щодо доцільності витрат на державні програми у сфері просування англійської мови, освіти та культури. Ініціативи, спрямовані на збільшення «м'якої сили» Великої Британії, позиціонуються не як винятково іміджеві, а як економічно виправдані.

У той же час програми, реалізація яких не пов'язана безпосередньо з економічними вигодами, викликають значно більше критики, як з боку опозиції, так і в ЗМІ та в суспільстві.

Згідно з оцінкою експертів компанії The Digital Diplomacy Hub by Portland Communications¹, які направили рейтинг «м'якої сили» серед 30 країн світу, де у 2020 році

¹ Агенція зі стратегічних комунікацій та консультацій, яка працює з урядами, підприємствами, фондами та неурядовими організаціями з формування оцінки ефективності для глобальної аудиторії.

Великобританія вийшла на друге місце після ще одного року турбулентності у внутрішній політиці [4].

На думку експертів, незважаючи на Brexit², Велика Британія продовжує показувати хороші показники за субіндексами «Залучення», «Культура», «Освіта» та «Цифрові технології» — достатньо добре, щоб утримувати друге місце в топ-30. Однак нижчі показники в субіндексах «Урядування» і «Підприємництво», а також падіння в міжнародних опитуваннях є тривожними ознаками того, що процес Brexit може послабити британську «м'яку силу». Проте, позитивним є те, що фінансово-технологічні компанії Великої Британії залучили рекордно велику кількість іноземних інвестицій, а, зокрема компанії Revolut, Transferwise та Deliveroo, чий штаб-квартири знаходяться у Лондоні успішно процвітають на глобальних ринках із жорсткою конкуренцією. Велика Британія продовжує культивувати британську «м'яку силу» через такі основні інституції, як Британська Рада та Всесвітня служба BBC і зберігає здатність здійснювати глобальне управління через членство в міжнародних організаціях, таких як Рада Безпеки ООН, Співдружність та НАТО. Протягом останніх кількох років уряд її Величності агресивно проштовхував наратив «Глобальної Британії» у відповідь на претензії про більш орієнтовану всередину Британію після Brexit. Втім, поки Британія не розв'яже політичну кризу навколо Brexit і не зможе намітити новий курс на майбутнє, її «м'яка сила» ймовірно, залишатиметься в режимі утримання.

Найбільша «м'яка сила» Сполученого Королівства залишається в підіндексах «культура» та «освіта». Британське мистецтво, кіно, музика та спорт продовжують користуватися величезною глобальною привабливістю: від Еда Ширана до Гаррі Поттера та Прем'єрліги, а туризм продовжує процвітати завдяки великій кількості музеїв, галерей і театрів. У Великій Британії також налічуються одні з найкращих університетів світу, а результати їх досліджень сприяють розвитку глобальним інноваціям. Незважаючи на початкові побоювання щодо впливу Brexit, університети Великобританії продовжують посідати друге місце за кількістю іноземних студентів у світі [4].

Втім, найбільшою слабкістю «м'якої сили» Сполученого Королівства є триваюча невизначеність навколо Brexit, яка заважає британському бізнесу та пригальмовує урядовий менеджмент. Сполучене Королівство продемонструвало гірші показники за субіндексами «підприємництво» та «урядування», а також міжнародними опитуваннями. Велика Британія опустилася на дві сходинки в індексі конкурентоспроможності за даними Всесвітнього економічного форуму, спостерігалось падіння загального обсягу прямих іноземних інвестицій [4]. Розбіжна внутрішня політика щодо Brexit і нездатність уряду знайти дієві рішення також впливають на те, як світ дивиться на Велику Британію, а це відповідно накладає негативний відбиток на політику «м'якої сили».

Подальший аналіз даних також показує, що «м'яка сила» стає все більш конкурентоспроможною сферою. Головні висновки 2021 року, зокрема засвідчують, що:

- Великобританія посідає перше місце за загальною привабливістю та друге за довірою в G20;
- Велика Британія займає лідируючу позицію в країнах Співдружності, що є важливою стратегічною перевагою, зокрема в Південній Азії та Африці на південь від Сахари;
- країни Азії підтримують урядову стратегію «індо-тихоокеанського нахилу»;
- незважаючи на те, що Велика Британія в цілому має хороші показники, втім опитування громадськості з європейських країн демонструє тривалий негативний вплив на вихід Великої Британії з ЄС;

² Вихід Великої Британії з Європейського Союзу 1 лютого 2020 р.

- «м'яка сила» підвищує репутаційну стійкість Британії; країна користується високим рівнем довіри та привабливості та здатна витримувати міжнародні суперечки;
- культурний та освітній обміни відіграють ключову роль у позитивному сприйнятті Великобританії. Там, де цей напрям курує Британська рада, довіра до уряду Великобританії зростає на 16 відсотків [5].

Результати дослідження показують, що «м'яка сила» є життєво важливою для безпеки та процвітання країни, відіграючи вирішальну роль, наприклад, у міжнародній торгівлі. Високий рівень довіри до країни, пов'язаний зі збільшенням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та зарахуванням іноземних студентів, зменшенням бар'єрів у торгівлі та посиленням впливу на міжнародних форумах, таких як Генеральна Асамблея ООН тощо.

Нещодавно у опублікованій Інтегрованій доповіді уряду Великої Британії за 2021 рік визначено нову мету: «сприяти справді глобальній Британії». Дана доповідь визнає, що перевага «м'якої сили» Сполученого Королівства є життєво важливою для успіху цього починання [6].

Новий звіт «Глобальна Британія: перевага «м'якої сили» Великобританії», написаний Алістером Макдональдом, старшим політичним радником, де автор висвітлює сильні позиції Великої Британії у сфері «м'якої сили». Він також розглядає опції, де потрібно працювати, щоб зберегти та збільшити резерви «м'якої сили» Великобританії в дедалі більш конкурентному міжнародному середовищі. На думку експерта, Сполучене Королівство розпочинає виконання завдання з реалізації амбітного довгострокового бачення та цілей, викладених у Інтегрованому огляді, важливо, щоб воно робила це з повним усвідомленням для людей, з якими воно прагне встановити зв'язок [6].

Таким чином, оціночні судження викладені в Інтегрованому огляді щодо Великобританії з підтримки та розвитку статусу супердержави з наявності «м'якої сили», є доволі високими. Держави з усього світу прагнуть співпрацювати з Великобританією у сфері торгівлі та культури, чи освітнього та наукового обміну. Сполучене Королівство розглядається як «сила добра у світі», цінний, надійний партнер у боротьбі з глобальними викликами, такими як зміна клімату. Успіх у наступні роки залежатиме від того, чи Британія збереже свою позицію першої серед рівних, найпривабливішої країни G20 [6].

На думку експертів, найважливішими чинниками успіху політики «м'якої сили» Великобританії є визначення чітких цілей у співпраці по кожному напрямку, облік національної специфіки і рівня економічного розвитку країн-партнерів, стійка присутність в країнах-партнерах, ефективна координація діяльності відповідних відомств, активне залучення НУО у процеси співпраці, а також прозорість і розвиток інструментів з оцінки ефективності політики «м'якої сили».

Варто також згадати про цьогорічний похорон королеви Великобританії, на якому були присутні понад п'ять сотень міжнародних гостей. Можливо, історики трактують похорони її Величності Королеви як останнє поховання британської монархії з усім, що вона представляла з точки зору поваги, ієрархії та традицій. Звичайно, найближчими роками втрата королеви вплине на «м'яка силу» країни. Самі похорони відбулися в той час, коли валовий внутрішній продукт Індії випередив британський, відкинувши британську економіку до шостої за величиною економіки світу [1].

Розглянувши Глобальний індекс м'якої сили від Brand Finance³ – щорічне дослідження сприйняття національних брендів, що повністю базується на опитуванні та фіксує

³ «Global Soft Power Index» – це міжнародне дослідження сприйняття національних брендів, яке проводить Brand Finance, охоплює 100 тисяч респондентів. Індекс показує здатність впливати на інших за допомогою привабливості та переконання, а не примусу та сили. Серед досліджуваних показників зокрема впливовість, впізнаваність та репутація країн. Загальний індекс м'якої сили базується також на таких показниках як: бізнес і торгівля, медіа і комунікації, культура та спадщина, освіта і наука, люди і цінності, міжнародні відносини та урядування.

думки понад 100 000 респондентів у всьому світі щодо 120 національних брендів, ми зокрема довідалися про показники «м'якої сили» Великобританії у 2022 році [3].

У 2022 році Великобританія обіграла минулорічного лідера Німеччину. Сполучене Королівство суттєво відійшло від бурхливої ситуації, спричиненої Brexit та COVID-19 за останні роки. Рейтинг країни за Глобальним індексом м'якої сили зараз становить 64,9, що на +7,0 більше порівняно з минулим роком порівняно з 57,9 у 2021 році, завдяки чому країна піднялася на одне місце з 3-го на 2-е [3].

Девід Хей, голова та генеральний директор Brand Finance, прокоментував це наступним чином: «Хоча довгостроковий вплив виходу Великої Британії з Європейського Союзу ще не видно, безпосереднім результатом стало нарешті внесення певної ясності та стабільності в політичну та економічну ситуацію після років конфлікту та невизначеності. Таким чином, Велика Британія значною мірою внесла свій загальний результат в Індексі, тому що у Великій Британії відбулося покращення рівня управління з 9-го на 4-те, завдяки позитивній зміні показника, який виявився «політично стабільним і добре керованим» [3].

По інших індексах спостерігається покращення в компонентах «Знайомство» та «Відповідь на COVID-19» завдяки внеску країни в розробку вакцини Oxford-AstraZeneca та ефективній програмі імунізації, запровадженій урядом.

Аналіз «м'якої сили» Великобританії засвідчив, що десятиліття 2020-х років виявилося досить важким та випробувальним, зокрема з огляду на низку складних питань, пов'язаних з безпекою, включаючи зростаючу загрозу з боку відверто ревізіоністської Росії. На думку експертів, незважаючи на те, що це десятиліття стане серйозним викликом для британського політичного істеблішменту, британська «м'яка сила» все ж є великим джерелом глибокої суспільної сили, яку можна ефективніше використовувати на користь Британії у світовій політиці.

Водночас здійснене нами дослідження продемонструвало певні ризики для Великобританії, що можуть призвести до значної втрати як у плані економічної співпраці, так і у сфері міжнародного впливу.

На наш погляд, в подальшому майбутньому на практиці потрібні інвестиції в британські закордонні мережі, освітні та культурні заклади, які є ключовими для Великобританії з точки зору міжнародної привабливості. Великобританія має продовжувати демонструвати відданість міжнародному розвитку, та формуванню позитивного іміджу. Майбутній успіх країни також пов'язаний з реформою імміграційних процедур задля заохочення молодих людей відвідувати, навчатися та працювати у Великобританії, отримувати захоплюючий досвід життя в країні, яка відкриває можливості для розвитку. Для цього потрібний більш активний підхід уряду країни, який має ґрунтуватися на національних цінностях і демонструвати відданість багатосторонності та глобальному прогресу.

Список використаної літератури

1. Armstrong. M. This Chart Shows the Growth of India's Economy. World Economic Forum. 2022. 26 September. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/09/india-uk-fifth-largest-economy-world/> (дата звернення: 16.05.2023).
2. Global Britain: the UK's soft power advantage. URL: <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/global-britain-uk-soft-power-advantage> (дата звернення: 22.05.2023).
3. Global Soft Power Index 2022: USA Bounces Back Better to Top of Nation Brand Ranking. *Brand Finance*. 2022. 15 March. URL: https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf (дата звернення: 22.05.2023).

4. McClory J. The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power. URL: https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf (дата звернення: 22.05.2023).
5. MacDonald A. Sources of Soft Power. How Perceptions Determine the Success of Nations. URL: file:///C:/Users/PC/Desktop/Тичківська_БКР/sources-soft-powe (дата звернення: 22.05.2023).
6. The Times View on the Integrated Review of Security and Defence: Global Britain. *The Times*. 17.03.2021. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/the-times-view-on-the-integrated-review-of-> (дата звернення: 23.05.2023).

PECULIARITIES OF THE REALIZATION OF "SOFT POWER" IN THE FOREIGN POLICY OF THE UNITED KINGDOM AT THE PRESENT STAGE

Iryna Klymchuk

*Lviv Polytechnic National University,
Institute of the Humanities and Social Sciences,
Department of Political Science and International Relations
Metropolitan Andrey str., 5, 79013, Lviv, Ukraine*

In the article, the author assesses the effectiveness of the UK's soft power policy, in particular, it is established that the country's high soft power ratings over the past three years have remained in the culture and education sub-indices. It is proved that British art, cinema, music, and sports continue to enjoy great global appeal. The UK is also home to some of the world's best universities, and the results of their research contribute to global innovation. It has been proven that UK universities continue to rank second in the number of international students in the world. It is established that the initiatives aimed at increasing the country's soft power are positioned not as exclusively image-based, but mostly as economically justified.

However, it was found that the greatest weakness of the United Kingdom's soft power is the ongoing uncertainty around Brexit, which hinders British business. In particular, in 2022, some sub-indices in the area of entrepreneurship and governance deteriorated significantly. In addition, according to the World Economic Forum, the UK dropped two places in the competitiveness index and saw a drop in total foreign direct investment. At the same time, the death of Queen Elizabeth II has weakened the country's soft power. According to the results of the Global Soft Power Index 2022, the UK ranked 2nd among the top ten world leaders. The country has significantly moved away from the uncertain situation around Brexit and COVID-19. The country's rating on the Global Soft Power Index is now 64.9, which is +7.0 more than last year compared to 57.9 in 2021, moving it up one place from 3rd to 2nd. Meanwhile, the other indices show improvements in the "familiarity" and "response to COVID-19" components due to the country's contribution to the development of the Oxford-AstraZeneca vaccine and the effective immunization program implemented by the government.

Our research confirmed that the United Kingdom is a leader in terms of soft power, but it also demonstrates the fragility of this advantage, as according to the latest Portland Soft Power 30, France has overtaken the UK to take second place. However, regardless of what happens with Brexit, the United Kingdom should remain a liberal state, outward-looking, open and interested in achieving the common good for its society.

Key words: "soft power", Great Britain, foreign policy, international ratings, performance assessment.